

Mitoloji Üzerine Araştırmalar*

Ömer YILAR**

Dergah Yayınları, alanıyla ilgili önemli bir boşluğu dolduran bir eserin daha yayımını gerçekleştirdi. Daha önce masal ve efsane ile ilgili eserlere imza atan Prof. Dr. Bilge Seyidođlu, Folklor sahasında fazla çalışılmamış bir konu olan mitoloji araştırmalarını okuyucusuyla paylaşıyor.

İlk baskısı 1992’de Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi tarafından yapılan eser, aynı kurum tarafından birkaç kez yayımlanmıştır. Daha sonra bu kitabın basımı 1995 yılında Kayseri’de Bizim Gençlik Yayınları tarafından gerçekleştirilmiştir. Burada kısaca tanıtıma çalışacağımız, eserin 2002 tarihini taşıyan genişletilmiş son baskısıdır.

Ülkemizde, mitoloji üzerine yapılan çalışmalar tatmin edici boyutlara ulaşmamıştır. Bizde yirminci yüzyılda başlayan halk kültürüne eğilme anlayışı uzun yıllar uygulamaya geçmemiş, yapılan gönüllü çalışmalar da yeterli olmamıştır. Oysa dünyanın pek çok gelişmiş ülkesi kendi halk kültürlerini araştırmanın ötesinde diğer milletlerin de kültürlerine ilgi göstermişlerdir. Masal, destan, hikâye, efsane gibi mitoloji de kültürün önemli ve en eski kaynaklarından biridir.

Mitolojinin önemini, kitabın yazarı Prof. Dr. Bilge Seyidođlu şöyle özetliyor: “Mitleri tanımakla belli bir toplumun davranışlarını, isteklerini, zevklerini an-

lamak mümkündür.” Bu ifadeden yola çıkarak Türk toplumunu tanımının yollarından birinin de onun mitolojisini bilmek ve iyi tahlil ederek diğer toplumlarıinkıyla karşılaştırmak olduğunu söyleyebiliriz.

İşte Seyidođlu’nun kitabı, yukarıda bahsedilen amaca yönelik araştırma ve incelemeleri içeren önemli bir kaynaktır. Eser, giriş ve iki bölümden oluşuyor. Kitapta temel olarak, mitoloji üzerine açıklayıcı bilgilerin yanı sıra örnek metin ve bu metinlerin incelenmesine yer verilmiştir. Bu haliyle mitoloji konusunda bir başvuru kitabı özelliğini taşıyor.

Kitabın giriş kısmı, mitlerin toplum hayatındaki yeri ve önemine ayrılmıştır. Burada mitlerin kaynağının binlerce yıl öncesine dayanmasına rağmen birtakım değişikliklerle günümüzde hâlâ yaşama-ya devam ettiğini vurgulayan Seyidođlu, bunu çeşitli örneklerle açıklıyor. Eserin bu bölümünden mitlerin içinde bulunan en önemli iki unsurun kutsal hikâyeler ve merasimler olduğunu ve bunların bir toplumun masalından müzik, resim, tiyatro, dans gibi güzel sanatlarına, felsefesine ve günlük hayatlarındaki bir takım törenlerine kadar etki ettiğini öğreniyoruz. Bu törenlerden bazıları, doğum, sünnet, evlenme, ölüm merasimleri şeklinde sıralanabilir.

Eserin birinci bölümü, “Mit Üzerine Açıklamalar” başlığını taşıyor. Mitoloji,

* Prof. Dr. Bilge Seyidođlu, Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller, İstanbul 2002, Dergah Yayınları

** Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi

mit bilimi olduğu için bu bölümde öncelikle “mit”in tanımından başlanmıştır. Asıl anlamı, “gerçek hikâye” olan mit, bunun ötesinde “sahip olunan çok değerli şeyler, kutsal, değerli ve mânâlı olan” anlamında da kullanılmıştır. Bugün bu kelime, özellikle konuyla ilgili bilim adamları tarafından “kutsal gelenekler, ilkel inanışlar, örnek modeller” anlamında kullanılmaktadır. Mitin herkes tarafından kabul edilebilecek bir tanımını yapmanın çok olduğunu belirten yazar, “mitler kutsal ve gerçek hikâyeleri anlatırlar” demektedir. Yine mitlerin “olağanüstü varlıkların hikâyesini anlattığı ve onların kutsal güçlerini açıkladığı ve böylece insanlara bir model sunduğu” vurgulanarak “mitlere saygı gösterildiği ve birçok kabilede kadın ve çocukların önünde mitlerin anlatılmadığı” belirtilmekte ve buna farklı topluluklardan örnekler verilmektedir.

“Menşe Mitleri ve Kozmogonik Mitler” başlığı altında şu görüşlere yer verilmiştir: “Yapı bakımından menşe mitleri kozmogonik mitlere benzerler. Her yeni şey, ortaya çıkan şey, bir bitki, hayvan veya yeni bir kuruluş dünyanın varlığı ile mevcuttur. Bazı şeylerin bugüne nasıl geldikleri anlatılır... Menşe miti kozmogonik mitin tamamlayıcısı ve devamıdır. Bu mitler dünyanın nasıl değiştiğini veya nasıl daha zengin yahut daha fakir olduğunu açıklar.”

Ayrıca bu kısımda, “Mitler ve Hekimlik” başlığı altında çeşitli milletlerden örneklerle mitlerin hayata yansımaları daha somut örneklerle ortaya konulmuştur. Bu örneklerden birisi şudur: “Tibet’te hastalıkların ve tıbbın menşesine dair şöyle bir hikâye dikkatimizi çeker:

Tse’-dze-per-ddu evinden üç günlüğüne uzaklaşır. Döndüğü zaman ailesini ölü bulur. Bunun üzerine ölümün ilacını bulmak için ruhların şefinin bulunduğu ülkeye gitmeye karar verir. Birçok maceralardan sonra bu harikulade ilacı çalar fakat ruhlar tarafından takip edilerek yere düşürülür. İlaç yerlere dökülür ve böylece şifalı otlar meydana gelmiş olur.”

İkinci bölüm, örnek metinler ve bunların incelenmesinden oluşuyor. Bu bölümde yer alan metinler ve bunlara ait açıklamalar şu 6 ana başlık altında ele alınıyor: 1. Türk Mitolojisi (8 metin) 2. Groko-Romen Miti (1 metin) 3. Mısır Mitolojisi (2 metin) 4. İran Mitolojisi (1 metin) 5. Çin Mitolojisi (2 metin) 6. Hint mitolojisi (1 metin). Her metnin arkasından yapılan açıklamalar, bir yandan o metnin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olurken diğer yandan mitoloji hakkında bilgilenmeyi sağlamaktadır. Buna örnek olması bakımından birkaç açıklama cümlesini burada verebiliriz: “Mitlerde insan, hayvan ve tabiat olağanüstü ve kutsaldır.”, “Mitik devir yaşayanlar arasında ideal olan ilk, en eski ve en mükemmel olan şekle erişmektir.”, “(Mitlerde) Tanrının yarattığı iyi, güzel ve faydalı olan şeylere karşılık şeytanın yarattığı kötüdür.”

Sonuçta şu çarpıcı cümlelere yer veriliyor: “Halk arasında hâlâ yaşayan batıl itikat veya hurafe denilen şeylerin menşesini mitlerde aramak gerekir. Me-seleye bu gözle bakılırsa bugüne kadar safsata denilerek kötülen toplum hayatından atılmak istenen şeylerin değerlendirilmesi de daha doğru yapılırdı.”